

PRO MEMORIA

Docent Ryszard Karol Rosin (1919–2002)

Na łódzkim cmentarzu Na Dołach pożegnaliśmy doc. dr. Ryszarda Rosina, nauczyciela akademickiego, przyjaciela młodzieży, człowieka wielkich przymiotów ducha.

Ryszard Rosin urodził się 29 marca 1919 r. w Koninie w rodzinie rzemieślniczej. W rodzinnym mieście ukończył szkołę podstawową i gimnazjum humanistyczne uzyskując maturę w maju 1938 r. Szkoła wykształciła w nim postawę patriotyczną i przygotowała do wypełnienia roli obywatela w nadchodzących trudnych czasach. Już w gimnazjum należał do Związku Harcerstwa Polskiego, gdzie doszedł do stopnia Harcerza Rzeczypospolitej i podharcemistrza.

Po maturze został powołany na Dywizyjny Kurs Podchorążych Piechoty przy 25 DP w Kaliszu, który zakończył w 1939 r. w stopniu plutonowego podchorążego. Po wybuchu wojny jako zastępca dowódcy plutonu 29 pp. Strzelców Kaniowskich brał udział w bitwie nad Bzurą i w obronie Warszawy. Ciężko ranny blisko rok przebywał w szpitalach wojskowych. W czasie okupacji działał w służbach wywiadowczych ZWZ-AK, zajmując się kolportażem nielegalnej prasy, zbieraniem wiadomości o charakterze wojskowym na obszarze Poznańskiego.

Po wojnie, w latach 1947–1951, studiował historię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Pod kierunkiem prof. Mariana Henryka Serejskiego w Katedrze Historii Społecznej Starożytności i Średniowiecza napisał pracę magisterską pt. *Oblicze ideologiczne Galla Anonima w świetle jego kroniki*, uzyskując na jej podstawie 22 maja 1951 r. stopień magistra filozofii w zakresie historii. W tejże katedrze, jeszcze w okresie studiów, bowiem od 1 listopada 1948 r., rozpoczął pracę zawodową, początkowo jako

asystent-wolontariusz, następnie zastępca asystenta i asystent. We wrześniu 1951 r. został przeniesiony do Zakładu Historii Polski Średniowiecznej i Nowożytnej (po latach przekształconego w Zakład Historii Polski do XV w. i Nauk Pomocniczych Historii), kierowanego przez prof. Stanisława Zajączkowskiego. Dnia 1 lipca 1953 r. otrzymał nominację na adiunkta. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych uzyskał 23 czerwca 1960 r. na podstawie rozprawy pt. *Ziemia wieluńska w XII–XVI wieku*. W 1967 r. został mianowany starszym wykładowcą, a w 1969 r. docentem. Kiedy w 1973 r. utworzono Pracownię Nauk Pomocniczych Historii (w 1975 r. przekształconą w Zakład Nauk Pomocniczych Historii), jej kierownictwo powierzono doc. R. Rosinowi. Jego dziełem jest organizacja zakładu oraz wytyczenie głównych kierunków badawczych, jak prasoznawstwo, genealogia z prozopografią, demografia historyczna. Jego idea była wychowanie samodzielnych pracowników naukowych, którzy specjalizowaliby się w różnych dyscyplinach wchodzących w zakres nauk pomocniczych historii. Stał na czele zakładu do czasu przejścia na emeryturę w 1989 r.

Docent R. Rosin od 1969 r. prowadził seminarium magisterskie i w ciągu 20 lat wypromował 40 magistrów. Jako promotor wprowadzał niepowtarzalną atmosferę na zajęciach. Odnosił się z szacunkiem do każdej próby pisarskiej studenta, po czym wskazywał braki i szlifował każde niemal zdanie. Wychodziły z tego seminarium prace nieskazitelne pod względem edytorskim. Razem z seminarium magisterskim prowadził seminarium doktorskie. Pod Jego kierunkiem powstały cztery doktoraty (Jana Chańko, Mieczysława Czernika, Alicji Szymczakowej, Jana Wróbla).

Bogata twórczość R. Rosina, obejmująca ponad 280 pozycji, koncentrowała się wokół kilku zagadnień, rozpiętych na dwóch krańcach chronologii dziejów Polski, interesowało Go bowiem zarówno średniowiecze, jak i historia najnowsza. Działalność naukową rozpoczął w zespole badań nad dziejami historiografii polskiej prowadzonym przez prof. M. H. Serejskiego. Z okresem tym wiąże się artykuł dotyczący literackiego charakteru kroniki Galla Anonima (1955), obecności ziem zachodnich i północnych w pismach Joachima Lelewela (1962). Później jeszcze wielokrotnie powracał do tej problematyki. Pisał o poglądach historiografii niemieckiej okresu międzywojennego na temat genezy państwa polskiego, osiągnięciach łódzkiego środowiska historycznego w badaniach nad osadnictwem średniowiecznym (1963, 1967), badaniach toponomastycznych w historiografii polskiej (1982).

Drugim nurtem w twórczości naukowej doc. R. Rosina były dzieje osadnictwa w średniowieczu. Program badawczy, teoretycznie zakreślony przez prof. S. Zajązkowskiego, obejmował dzieje ziem centralnej Polski. W jego ramach powstała wspomniana już praca doktorska opublikowana w 1961 r. pt. *Ziemia wieluńska w XII-XVI w. Studia z dziejów osadnictwa oraz Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*, wydany w 1963 r. Ostatnia publikacja była pierwszą pozycją z serii wydawniczej Instytutu Historii PAN, przygotowywanej pod kierunkiem prof. Karola Buczka, a mającej obejmować ziemie polskie w średniowieczu. Już w tych publikacjach widać, że ulubioną dyscypliną Autora z zakresu nauk pomocniczych historii była geografia historyczna. Do Jego osiągnięć należy odtworzenie krajobrazu kulturalnego ziemi wieluńskiej, w pewnym stopniu także ziem łęczyckiej i sieradzkiej. W późniejszym okresie zainteresowały Go toponomastyka, zagadnienia związane z odtwarzaniem krajobrazu historyczno-politycznego ziem centralnej Polski. Efektem badań w tym ostatnim zakresie jest rekonstrukcja struktury terytorialno-administracyjnej dawnych ziem województwa łódzkiego i jej zmiany w X-XV w.

Do problematyki osadniczej nawiązywały także rozpoczęte przez Niego badania nad dziejami miast w Łęczyckiem i Sieradzkim w średniowieczu. Artykuł *Studia z dziejów miast dawnych województw łęczyckiego i sieradzkiego (XII-XVI w.)*, który ukazał się w 1959 r., był zapowiedzią tematu ważnego dla dziejów regionu. Problematyka miejska zagościła w Jego badaniach na długie lata. R. Rosin jest autorem wstępu i historii miast do XVI w. na obszarze woj. łódzkiego w wydawnictwie zbiorowym *Miasta polskie w Tysiącleciu* (1967). Trwałe miejsce w historiografii zajmują opracowania dziejów takich miast, jak: Brzeziny, Brzeźnica, Grabów, Grocholice, Koło, Łask, Łowicz, Pabianice, Parzęczew, Piotrków, Praszka, Sieradz, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Ujazd, Wieluń, Wolbórz. Pod Jego redakcją i z Jego udziałem jako Autora własne monografie otrzymały miasta: Kutno (1984), Zgierz (1995), Łęczyca (2001). Nie powiodło Mu się doprowadzenie do końca monografii Łodzi, której był redaktorem. W 1980 r. wyszedł tylko I tom dziejów Łodzi do 1918 r. Materiały dotyczące dalszych losów miasta pozostały w Jego teczce redakcyjnej.

Długo zachowują aktualność ustalenia doc. R. Rosina w zakresie genezy miast i tzw. pierwszej wzmianki źródłowej o danej miejscowości lub pierwszej wzmianki źródłowej poświadczającej jej miejski charakter, warunków rozwoju i przyczyn regresu miast, relacji społeczno-gospodarczych między miastem a jego wiejskim

zapieczem, rozmieszczenia urzędzeń gospodarczych w przestrzeni miejskiej, uprawianych przez mieszczan zawodów, funkcjonowania samorządu. Autor podchodził bowiem do badań naukowych z wielką rzetelnością. Jej wyrazem było przestrzeganie generalnej zasady wyczerpania materiału źródłowego. Jego niewątpliwą zasługą pozostanie wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanych dotychczas dokumentów dotyczących dziejów miast regionu łódzkiego. Wspomnieć tu należy choćby wydany przez niego (wspólnie z Mieczysławem Bandurką) wybór najważniejszych dokumentów z lat 1423–1973 dotyczących historii Łodzi. Wypracował swój własny, znakomity warsztat historyka, którego regułami dzielił się chętnie z młodszymi pracownikami.

W 1976 r. doc. R. Rosin włączył się do ogólnopolskich badań nad epigrafiką, kierowanych przez prof. Józefa Szymańskiego z UMCS w Lublinie, organizując zespół badaczy, którzy wspólnie ze studentami inwentaryzowali zabytki opatrzone inskrypcjami na obszarze centralnej Polski. Lubił przyjeżdżać na obozy naukowe. Nieoceniona była Jego pomoc w rozmowach z władzami lokalnymi, u których cieszył się dużym szacunkiem. Dzięki Jego zabiegom obozy naukowe miały zapewniony transport i bazę lokalową. Za każdym razem, gdy przyjeżdżał, uczestniczył w zebraniach ze studentami, w czasie których referowano wyniki codziennych wypraw. Rezultaty badań opublikowano w wydawnictwie *Corpus inscriptionum Poloniae*. R. Rosin zredagował tomy zawierające zabytki z woj. sieradzkiego (1981), miejskiego łódzkiego (1982), skierniewickiego (1987, 1991). Jego imponująca wiedza historyczna o regionie, rozległa pod względem merytorycznym i chronologicznym, znalazła zastosowanie w artykułach wstępnych do wymienionych tomów, gdzie w syntetyczny sposób przedstawił czynniki zabytkotwórcze.

Na poboczu wymienionych głównych kierunków badawczych pojawiły się w Jego dorobku naukowym tematy wyrastające z pasji społecznikowskiej. Działał w Polskim Związku Filatelistów, Związku Nauczycielstwa Polskiego, w Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce i Okręgowej KBZH w Łodzi, a następnie Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Od 1962 r. na łamach „Biuletynu Filatelistycznego” ukazywały się Jego artykuły poświęcone dziejom ruchu filatelistycznego w Łodzi i regionie, dziejom poczty w Łódzkiem, katalogom znaczków pocztowych o tematyce historycznej. Autor postrzegał filatelistykę jako jedną z nauk pomocniczych historii doceniając walor poznawczy znaczków jako źródła historycznego. Temu zagadnieniu poświęcone było jego wystąpienie na IV Konferencji

Poświęconej Naukom Pomocniczym Historii w Wiśle w 1975 r., które spotkało się z życzliwą uwagą. Był redaktorem działu historii poczty i autorem ok. 150 haseł w *Encyklopedii filatelistyki* (1993).

W latach 1964–1966 i 1980–1981 przewodniczył Komisji Historycznej przy Zarządzie Oddziału ZNP w Łodzi. Z tej działalności zrodziły się publikacje poświęcone 60-leciu nauczycielskiego ruchu związkowego, dziejom związkowej organizacji zawodowej w Uniwersytecie Łódzkim, a także w innych szkołach wyższych i instytucjach naukowych Łodzi.

Od 1970 r. w twórczości doc. R. Rosina pojawia się problematyka II wojny światowej. Nowe zainteresowania związane były z Jego działalnością w OKBZH. W latach 1974–1984 był członkiem prezydium, a jednocześnie pełnił funkcję przewodniczącego komisji do spraw badań naukowych. Organizował sesje naukowe, redagował i publikował materiały posesyjne. Szczególne Jego zainteresowanie budziła działalność hitlerowskiego aparatu terroru w regionie łódzkim, zbrodnie Wehrmachtu popełnione we wrześniu–październiku 1939 r. Duże walory poznawcze i metodyczne ma artykuł dotyczący korespondencji młodocianych więźniów z obozu przy ul. Przemysłowej w Łodzi.

Na szczególne podkreślenie zasługuje działalność redaktorska doc. R. Rosina. Wchodził w skład Rady redakcyjnej monografii regionalnych centralnej Polski i odpowiadał w każdej z nich za dział dotyczący dziedzictwa przeszłości. W ten sposób zredagował monografie woj. piotrkowskiego (1979), sieradzkiego (1980), miejskiego łódzkiego (1981), skierniewickiego, włocławskiego (1982) i plockiego (1984). Ogółem zredagował 38 publikacji. Doświadczenie redaktorskie uczyniły z Niego perfekcjonistę w zakresie edytorstwa, toteż niekiedy wzbudzał postrach u autorów dostrzegając najmniejsze uchybienia.

Docent R. Rosin był człowiekiem niezwykle aktywnym, mimo dręczącej go choroby. Podkreślenia wymaga uczestnictwo w licznych konferencjach naukowych i działalność społeczna. Współpracował w zakresie badań i upowszechniania wiedzy z licznymi instytucjami, towarzystwami naukowymi i społeczno-kulturalnymi oraz władzami terenowymi. Nie sposób wymienić wszystkich organizacji, do których należał. Oprócz już wymienionych na uwagę zasługuje Jego działalność w tych stowarzyszeniach, z którymi związał całe niemal swoje dorosłe życie. Od 1949 r. działał w Polskim Towarzystwie Historycznym, początkowo jako członek władz Zarządu Oddziału w Łodzi, a od 1974 Zarządu Głównego w Warszawie. Brał udział w pracach Komisji Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii oraz Komisji Regionalnej. Przez 30 lat związany był z czasopismem „Rocznik

Łódzki”, organem Oddziału Łódzkiego PTH, początkowo jako sekretarz Redakcji, następnie członek Kolegium Redakcyjnego, a w latach 1970–1975 objął obowiązki redaktora naczelnego. Za tę wszechstronną działalność Walne Zgromadzenie PTH przyznało Mu w 1991 r. godność Członka Honorowego. W 1965 r. został członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, a w 1978 r. – członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Za swe zasługi był wielokrotnie odznaczany przez władze państwowe. Spośród najważniejszych odznaczeń wymienić należy: Złoty Krzyż Zasługi (1964), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1973), Krzyż Oficerski OOP (1983) i wieńczący Jego pracowite życie Krzyż Komandorski OOP (1999). Za swą działalność kombatancką otrzymał Krzyż Armii Krajowej i Medal za Warszawę 1939–1945.

Doceniały Jego działalność władze uczelni nagradzając wielokrotnie za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych i dydaktyczno-wychowawczej, nadając Mu Medal UŁ „W Służbie Społeczeństwa i Nauki” (1975) i występując o Medal Komisji Edukacji Narodowej (1980).

Wielkim szacunkiem i poważaniem cieszył się wśród społeczności miast regionu łódzkiego, które uhonorowały Go za działalność naukową i popularnonaukową. Był Honorowym Obywatelom miasta Wielunia i Łęczycy, laureatem Nagrody Prezydenta Miasta Łodzi i Nagrody Województwa Łódzkiego. Otrzymał liczne odznaki i medale za zasługi dla ruchu filatelistycznego, krzewienie kultury w regionie łódzkim, opiekę nad miejscami pamięci narodowej.

Jego życie pozostaje przykładem rzadko dziś spotykanej sztuki łączenia nauki z umiejętnością jej popularyzowania i aktywnością społeczną. Pozostanie w naszej pamięci jako człowiek wielkiej zaćności, wyśmienitego poczucia humoru i ogromnej życzliwości dla ludzi.

ALICJA SZYMCZAKOWA
Uniwersytet Łódzki